

MOSLIMS, JODEN EN CHRISTENEN VIEREN SAMEN CHANOEKA: 'PARTIJ KIEZEN VOOR VREDE IS MOEILIJK IN TIJDEN VAN OORLOG'

Rabbin Menno ten Brink van de Liberaal Joodse Gemeente in Amsterdam ontsteekt het licht in de Chanoekia. (Beeld Joris van Gennip)

Vrede bepleiten in tijden van oorlog is een hels karwei, weten interreligieuze leiders. Tijdens de laatste viering van Chanoeka kwamen ze samen bij de Liberaal Joodse Gemeente in Amsterdam.

“We verschillen niet zoals mensen denken”, zingen zo’n honderdtwintig stemmen in de synagoge van de Liberaal Joodse Gemeente (LJG) in Amsterdam. Uit joodse, islamitische, christelijke, humanistische en atheïstische kelen klinkt een lied.

In de ontmoetingsruimte van het grote, moderne gebouw zingt het gemêleerde gezelschap mee met de twee zangeressen achter de vleugel.

De een heeft eerst in het Jiddisch, de ander eerst in het Arabisch gezongen. Het laatste lied, van Ramses Shaffy en Liesbeth List, brengen ze samen met hun publiek, dat uit volle borst meezingt: 'We verschillen niet in ons zijn'.

Het is donderdagavond, de laatste avond van het Joodse lichtfeest Chanoeka, dat acht dagen duurt. Vanavond wordt het laatste licht aangestoken in de Chanoekia, de achtarmige kandelaar. Een avond van 'volle potentie', van het licht dat de afgelopen dagen langzaam werd opgebouwd, met iedere dag een kaarsje in de kandelaar erbij, en dat op deze donkere decemberavond vol en volledig naar buiten toe schijnt.

Snakken naar het licht

Sinds een paar jaar nodigt de dialoogcommissie van de LJG tijdens Chanoeka samenwerkingspartners en vertegenwoordigers van andere geloofsgemeenschappen uit om dit samen te vieren. Maar niet eerder gaven zoveel mensen gehoor aan de uitnodiging, vertelt Chantal Suissa-Runne, voorzitter van de dialoogcommissie, en co-voorzitter van de joods-islamitische stichting Yalla. "Er is zoveel hardheid geweest de laatste tijd. Mensen snakken naar licht. Want angst kun je alleen met liefde bestrijden. Ik hoop dat iedereen vanavond lichter weggaat, letterlijk en figuurlijk."

De avond staat in het teken van 'licht in de duisternis', en gaat over verbinding en dialoog tussen geloofsgemeenschappen en groepen in de samenleving. Er wordt gezongen, er zijn sprekers en er worden soefganiot uitgedeeld, een joods lekkernij gebakken in olie.

"De olifant in de kamer maakt de verbinding urgenter", zegt rabbijn Menno ten Brink. Hij doelt op de oorlog in Gaza en Israël, en als gevolg daarvan het toenemende antisemitisme en moslimhaat en de angst bij Joden en moslims. "We willen een handreiking doen om te laten zien: we zijn er voor elkaar en moeten samenleven.

Chanoeka gaat in de kern over geloofsvrijheid. Joden vieren de herovering van de tempel in Jeruzalem duizenden jaren geleden, en het feit dat we na onderdrukking en assimilatie weer onszelf mochten zijn."

In het bijzijn van zijn gasten, een bont gezelschap van politici, vertegenwoordigers uit joodse, islamitische en christelijke kringen, schoolbestuurders en docenten, interreligieuze netwerkpersoneel en andere geïnteresseerden, steekt Ten Brink samen met onderwijs wethouder Marjolein Moorman alle olielampen aan in de glazen chanoekia die voor het raam staat.

"We moeten samen ervoor zorgen dat het licht de duisternis overwint", zegt hij even daarvoor.

Donker is gebrek aan licht

Die oproep kan op veel steun rekenen. Onder andere van Anna Verbeek, voorzitter van de Raad van Kerken Amsterdam, die vierentwintig kerkgenootschappen in de stad vertegenwoordigt.

"Mensen leven erg mee", zegt Verbeek. "Als christelijke gemeenschappen leveren wij daar ook een bijdrage aan. De dialooggesprekken zijn een oefening in luisteren naar verschillende kanten, waardoor we elkaar beter begrijpen, met alle emoties en trauma's die bij mensen opgerakeld worden." Ze refereert aan de tekst op de uitnodiging, een citaat van dichter en soefi Rumi: "'Misschien ben jij wel het licht', zegt hij. Dat is echt een bemoediging in deze donkere tijden."

Volgens Vida Niazian, die namens de Bahai-geloofsgemeenschap aanwezig is om steun te betuigen, is duisternis geen voldongen feit. "Veel mensen zeggen dat we in duistere tijden

leven, maar in werkelijkheid bestaat het donker niet, het is een gebrek aan licht. Het gaat er dus om hoe we het licht kunnen zijn voor en met elkaar."

In de praktijk, die vaak weerbarstig is, probeert Shamier Madhar hier invulling aan te geven. Madhar is imam en voorzitter van het Interlevensbeschouwelijk overleg in Zoetermeer. Hij kreeg plots bekendheid door zijn handdruk met rabbijn Awraham Soetendorp tijdens een tv-uitzending van *Buitenhof* in november.

Ook vanavond is hij erbij. "Ik merk de verharding voornamelijk aan het feit dat je gedwongen wordt een positie te kiezen. Neutraal zijn wordt niet geaccepteerd. Dat vind ik zorgelijk. Ik spreek veel islamitische jongeren, die zijn heel boos en emotioneel over de situatie in Gaza. Waar ik ook kom, zeg ik: blijf elkaar zien als mensen, want als we dat niet meer doen, is wraakzucht wat rest."

Samen met anderen organiseert hij elke vrijdagavond een interreligieuze bijeenkomst bij de Vredespaal in Zoetermeer. "We zijn een luisterend oor voor elkaar, en zijn ook altijd twee minuten stil voor al het leed dat plaatsvindt. Afgelopen vrijdag fietste een groepje jongeren voorbij, onderweg naar de stad om uit te gaan. Ze bleven even staan kijken en luisteren naar ons verhaal. Dat vindt dan toch gehoor. Elkaar leren kennen is zo belangrijk!"

Zachte woorden, hard werk

Elkaar blijven vasthouden, stoppen met langs elkaar te leven, oefenen in luisteren, elkaars pijn zien, moedig zijn; er klinken vanavond veel woorden van verbinding. "Dat kan allemaal heel soft klinken", zegt Chantal Suissa-Runne, "maar ik kan je zeggen: het is keihard werken. Partij kiezen voor vrede is heel moeilijk in tijden van oorlog."

Toch is er grote behoefte aan dialoog, weet Suissa-Runne. Sinds 7 oktober staat haar telefoon roodgloeiend. Ze heeft heel wat dialoogsessies begeleid: van bijeenkomsten met diplomaten en politieambtenaren tot jonge moslims en joden die met stadsbestuurders en met elkaar in gesprek gingen over de effecten van oorlog: overal is behoefte aan begeleiding bij het voeren van dat gevoelige gesprek.

"Daarbij hanteer ik een paar basisregels. Je spreekt namens jezelf, vanuit je hart. Niemand heeft het monopolie op de waarheid en we houden een dialoog, geen debat. Een debat wil je winnen, een dialoog wil je voeren. Soms gaat het mis, maar vaker lukt het om elkaars pijn te zien. Het is prachtig om te zien dat mensen bereid zijn elkaar bij te staan in hun humaniteit, ook al zijn ze het niet met elkaar eens."

De Amsterdamse raadsleden Itay Garmy (Volt) en Sheher Khan (Denk) weten als geen ander hoe dat gaat. De joods-Israëliëse Garmy en de islamitische Khan lijken elkaars tegenpolen, maar vonden elkaar in hun missie om polarisering in de stad tegen te gaan. Ze schreven een plan waarin het bevorderen van dialoog tussen verschillende groepen de kern is. Toeval of niet, juist in de eerste week van de oorlog stond hun motie geagendeerd in de gemeenteraad, en werd unaniem aangenomen.

Sindsdien reizen ze in hun vrije tijd stad en land af om in gesprek te gaan op scholen. "Onder invloed van sociale media komen mensen niet meer met elkaar in contact", legt Khan de zaal uit. "Aannames over en weer worden leidend. Zo ging dat ook met ons. In dialoog kom je erachter dat je meer op elkaar lijkt dan je denkt, al hoef je het niet met elkaar eens te zijn."

Ze horen kinderen scherpe antisemitische uitspraken doen. En in hun eigen gemeenschappen krijgen ze soms het verwijt 'een verrader' te zijn, vertelt Garmy. "Het is

een dagelijkse strijd om dehumanisering te bestrijden.” Khan, lachend: “We weten nu ook dat er op social media zoiets als ‘inclusief racisme’ bestaat: ‘joden en moslims die samen Nederland zullen overnemen.’”

De pijnlijkste momenten gaan vooraf aan de mooiste

Ook de vier islamitische en joodse jongeren van het initiatief Deel de duif, opgezet vlak na het uitbreken van de oorlog, trekken ten strijde tegen polarisatie als gevolg van de ‘verbubbeling’ op social media: onder invloed van algoritmes krijgen kinderen en jongeren een vertekend beeld van joden en moslims, van Palestijnen en Israëliërs.

De islamitische en joodse jongeren leerden elkaar kennen in de ambtswoning van de Amsterdamse burgemeester Femke Halsema, die jongeren uit de stad met elkaar in gesprek liet gaan over de oorlog.

Het was een zeer emotionele bijeenkomst, vertellen twintigers Boaz en Selma tijdens de Chanoeka-viering. Een ontmoeting die de drie aanwezige wethouders tot huilen bracht. Maar het bracht Boaz en Selma ook een onverwachte nieuwe vriendschap. Sindsdien zijn ze wekelijks druk met het bezoeken van schoolklassen en dialoogsessies om te vertellen hoe het ze lukt om ondanks hun eigen pijn in verbinding te zijn.

“Ik heb geleerd dat ik in plaats van altijd ‘ik denk’ ook ‘ik voel’ moet zeggen”, zegt Boaz.

“Woorden hebben voor iedereen een andere lading. Zionisme heeft voor mij een positieve betekenis, namelijk het bestaansrecht van Israël als een democratische inclusieve staat waar iedereen gelijkwaardig is. Sinds onze gesprekken weet ik dat veel moslims hiervan een andere interpretatie hebben. Dat weet je niet als je elkaar nooit spreekt.”

Selma beaamt dat: “De mooiste momenten zijn eerst de pijnlijkste. Maar dat je dan toch in contact blijft, dat is winst. Aan beiden kanten brengt het bewustwording, over wat een term als zionisme of een leus als ‘From the river to the sea’ teweegbrengt, maar ook wat het betekent. Dat maakt dat je het soms anders gebruikt, en beter wordt begrepen.”

Organisator Chantal Suissa-Runne hoort het tevreden aan, evenals het publiek. Als ze onder luid applaus alle sprekers naar voren roept, richt ze zich tot haar gezelschap: “Deze mensen gaan de vrede winnen”.

Lees ook:

Tijdens het joodse feest Chanoeka ziet Anne-Maria van Hilst het licht in zichzelf en de ander

Hoe kun je zelf het licht zijn als er zoveel duisternis is? Voor Anne-Maria van Hilst staat de Joodse [viering van Chanoeka](#) symbool voor deze vraag.